

Айзек Азімов — американський письменник, вчений-біохімік, один із найвідоміших майстрів наукової фантастики, автор понад 500 книжок, кожна з яких завоювала прихильність мільйонів читачів у всьому світі. Його твори неодноразово одержували нагороди — премії Г'юґо, Неб'юла, Геффена та премію журналу «Локус».

Керуючись настановами батька-засновника, легендарного психоісторика Гарі Селдона, та використовуючи переваги науки й технологій, Фундація пододала жадібність і варварство сусідніх войовничих планет. Але тепер вона мусить протистояти Імперії, що навіть у передсмертній агонії досі наймогутніша в усій Галактиці. Коли амбітний генерал, який вирішив відновити велич Імперії, спрямовує грізний флот на Фундацію, єдиною надією маленької планети науковців залишаються пророцтва Гарі Селдона.

www.bookclub.ua

ISBN 978-617-12-3835-0

9 786171 238350

Айзек Азімов

ФУНДАЦІЯ ТА ІМПЕРІЯ

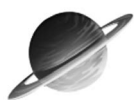

Айзек Азімов

ФУНДАЦІЯ ТА ІМПЕРІЯ

Два світи. Дві полярності. Одна перемога

Isaac Asimov

FOUNDATION
AND
EMPIRE

A novel

Айзек Азімов

ФУНДАЦІЯ
ТА
ІМПЕРІЯ

Роман

ХАРКІВ КЛУБ
СІМЕЙНОГО
2017 ДОЗВІЛЛЯ

УДК 821.111(73)
ББК 84(7Спо)
А35

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Перекладено за виданням:
Asimov I. Foundation and Empire : A Novel / Isaac Asimov. —
New York : Bantam Books, 2004. — 282 p.

Переклад з англійської *Романа Клочка*

Дизайнер обкладинки *Андрій Прокопенко*

ISBN 978-617-12-3835-0
ISBN 978-0-553-29337-1 (англ.)

© Estate of Isaac Asimov, 1952,
1980
© Hemiro Ltd, видання українською мовою, 2017
© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад та художнє оформлення, 2017

Пам'яті мого батька (1896–1969)

Пролог

Галактична Імперія занепадала.

Це була колосальна імперія, що простягалася від краю до краю могутньої мультиспіралі під назвою Чумацький Шлях. Її занепад теж був колосальним і тривалим.

Вона занепадала протягом багатьох століть, перш ніж певна людина виявила цей процес. Це був чоловік на ім'я Гарі Селдон — єдине втілення творчих зусиль серед поступового занепаду. Він розробив та довів до найвищого рівня науку психоісторію.

Психоісторія вивчала проблеми, пов'язані не з людиною, а з ма-сами. Це була наука про натовпи, про мільярдні натовпи. Вона могла передбачити реакції на подразники з такою ж точністю, як наука менших масштабів спрогнозувати рикошет більярдної кулі. Реакцію однієї людини можна передбачити і без відомих математиків; реакція мільярду людей — це вже щось зовсім інше.

Гарі Селдон розрахував соціальні та економічні тенденції того часу, спостерігаючи за кривими графіків, і передбачив невпинний та дедалі швидший занепад цивілізації і перерву тривалістю у тридцять тисяч років, потрібну для того, щоб із руїн могла постати нова Імперія.

Було вже занадто пізно, щоб спинити цей занепад, але ще можна було скоротити період варварства. Селдон заклав «на протилежних кінцях Галактики» дві Фундації, а їхнє розташування було спроектовано так, щоб за короткий проміжок у тисячу років події сплели та об'єднали їх, змусивши створити більш сильну, тривалу та милосердну Другу Імперію.

У книжці «Фундація» розповідається історія однієї із цих Фундацій у перші два століття її існування.

Вона починалася з поселення науковців-фізиків на Термінусі — планеті, що перебуває наприкінці одного зі спіральних рукавів Галактики. Відокремлені від безладу Імперії, вони працювали укладачами універсального компендіуму знань, «Галактичної енциклопедії», не знаючи про свою серйознішу роль, передбачену для них вже померлим Селдоном.

Коли Імперія загинула, віддалені регіони прибрали до рук незалежні «королі». Вони стали загрозою для Фундації. Однак, зіштовхуючи цих дрібних правителів між собою, Фундації під керівництвом Сальвора Гардіна вдавалося зберігати хитку незалежність. Чи не єдині, хто володів ядерною енергетикою серед світів, що вже втратили свій науковий потенціал та повернулися до нафти й вугілля, вони навіть спромоглися домогтися панування. Фундація стала «релігійним центром» для сусідніх королівств.

Поступово Фундація створила торговельну економіку, тоді як укладання «Енциклопедії» відсунулося на другий план. Продаючи ядерні пристрої, настільки компактні, що Імперія не змогла б їх відтворити навіть у період свого розквіту, торговці Фундації проходили сотні світлових років через Периферію.

За часів Гобера Меллоу, першого Короля Торгівлі Фундації, були створені методи економічної війни — настільки успішні, що вдалося перемогти Корелліанську Республіку, незважаючи на те, що вона отримувала допомогу від однієї з віддалених провінцій залишків Імперії.

За двісті років Фундація стала наймогутнішою державою в Галактиці, за винятком решток Імперії, яка була сконцентрована у внутрішній третині Чумацького Шляху і досі контролювала три чверті населення та багатств Всесвіту.

Здавалося неминучим, що наступна загроза, з якою матиме справу Фундація, — це останній удар вмираючої Імперії.

Шлях для битви між Фундацією та Імперією має бути звільнений.

Частина I. ГЕНЕРАЛ

БЕЛ РІОС — ...Протягом своєї відносно короткої кар'єри Ріос заслужив звання «Останній з імперців» не дарма. Дослідження його кампаній свідчать, що завдяки своїм стратегічним здібностям він дорівнювався до П'юріфоя¹, а в умінні маніпулювати людьми — перевершував його. Те, що він народився у період занепаду Імперії, стало на заваді його прагненню зрівнятися з досягненнями П'юріфоя як завойовника. Однак він мав такий шанс, коли став першим з імперських генералів, що кинув виклик Фундації...

Галактична енциклопедія²

1. У пошуках чарівників

Бел Ріос подорожував без охорони, що аж ніяк не відповідало вимогам двірського етикету до командувача флоту, який стояв у все ще похмурій зоряній системі на кордоні Галактичної Імперії.

Але Бел Ріос був молодим та енергійним — доволі енергійним, щоби стриманий та розважливий двір вислав його майже на край Всесвіту, — і до того ж достатньо допитливим. Завдяки саме цій своїй рисі він був заінтригований дивними та неймовірними

---

¹ Імовірно, автор проводить паралелі з Джоном П'юріфоем (1907–1955) — американським дипломатом, що був послом у Греції, Гватемалі та Таїланді у першій половині 1950-х років. Під час роботи у Греції та Гватемалі досяг успіхів у боротьбі з впливом комуністів (в останній країні допоміг здійснити державний заколот). *(Тут і далі прим. пер., якщо не зазначено інше.)*

² Усі цитати з «Галактичної енциклопедії» взяті з дозволу видавців з її 116-го видання, опублікованого 1020 р. е.ф. видавництвом «Encyclopedia Galactica Publishing Co» (Термінус) з дозволу видавців. *(Прим. авт.)*

розповідями, що химерно поширювали сотні людей і про які чували тисячі. Інші ж дві якості привертали можливість військової пригоди. Ця комбінація і взяла над ним гору.

Він виліз зі старомодної наземної автівки, яку десь був конфіскував, і підійшов до занедбаного маєтку, що становив мету його подорожі. Трохи почекав. Фотоелемент, що сканував вхід, ще працював, але двері відчинили вручну.

Бел Ріос усміхнувся старому.

— Я — Ріос...

— Упізнав вас, — старий непривітно глянув на нього, не виявивши ані найменшого здивування. — У якій ви справі?

Бел Ріос відступив на крок на знак послуху.

— У справі миру. Якщо ви Дуцем Барр, прошу вас про розмову.

Дуцем Барр став збоку, і всередині засвітилися стіни. Генерал увійшов до будинку, де було світло, ніби вдень.

Він торкнувся стін кабінету, а потім подивився на свої пучки.

— У вас і таке є на Сивенні?

Барр скупно усміхнувся.

— Думаю, що не скрізь. Я намагаюся ремонтувати самотужки все, що зможу. Мушу вибачитися за те, що вам довелося чекати біля дверей. Автоматичний пристрій фіксує відвідувача, але вже не відчиняє двері.

— Не вдалося полагодити? — у голосі генерала чулося ледь помітне глузування.

— Деталей вже ніде не дістанеш. Сідайте, сер. Вип'єте чаю?

— На Сивенні? Мій любий пане, не випити тут чаю — це кинути виклик суспільним звичаям.

Старий патрицій безгучно позадкував, повільно вклонившись, — звичай, що належав до церемоніальної спадщини, залишеної аристократією кращих часів минулого століття.

Ріос глянув услід господарю і відчув, що його завчена світськість трохи похитнулася. Його освіта та досвід були суто військовими. Хай як банально це виглядало, він безліч разів дивився смерті в очі; але це була смерть звичного і матеріального характеру. Отже, не мало дивувати, що славетний лев Двадцятого Флоту раптом відчув себе непевно у затхлій атмосфері старовинної кімнати.

Генерал побачив маленькі темні коробки кольору слонової кістки, вишикувані на полицях, — імовірно, книжки. Їхні заголовки були йому незнайомі. Він здогадався, що велика конструкція в іншому

кінці кімнати — це приймач, який за потреби перетворював книжки на звукове кіно. Він ніколи не бачив цей процес, але чув про нього. Колись йому розповідали, що у золоту добу, коли Імперія охоплювала усю Галактику, у кожних дев'яти будинках із десяти були такі приймачі і такі ряди книжок.

Але тепер за її кордонами потрібно було наглядати, а книжками цікавилися лише старі. Та й загалом, половина історій про старі часи — це вигадка. Більше, ніж половина.

Принесли чай, і Ріос усівся. Дуцем Барр підняв свою чашку.

— Ваше здоров'я.

— Дякую. І ваше.

Дуцем Барр неквапливо сказав:

— Кажуть, що ви молодий. Скільки вам, тридцять п'ять?

— Майже вгадали. Тридцять чотири.

— Тоді, — сказав Барр, м'яко наголошуючи на цьому, — краще буде, якщо я відразу вас попереджу, що не володію жодними любовними чарами, настоянками чи приворотним зіллям. І жодним чином не здатен вплинути на прихильність молоді леді, яка могла вам сподобатися.

— Мені не потрібні жодні штучні добавки на зразок цих, сер. — У голосі генерала чулися зарозумілість та веселощі. — А що, до вас часто звертаються з такими проханнями?

— Достатньо часто. На жаль, недосвідчена публіка зазвичай плутає науку із чаклунством, а особисте життя, схоже, видається їм таким, що найбільше потребує втручання магічного ремесла.

— Як на мене, це природно. Але я з ними не згоден. У мене наука асоціюється лише з відповідями на складні запитання.

Сивенець похмуро відповів:

— Можливо ви так само помиляєтеся, як і вони!

— Може й так. А може й ні. — Генерал поставив свою чашку у конусоподібний футляр, і вона наповнилася. Він укинув туди запропоновану ароматичну капсулу. Тихенько булькнувши, вона впала на дно. — А скажіть мені, патрицію, хто ж тоді чарівники? Справжні чаклуни?

Барр, здавалося, здивувався, почувши це застаріле слово. І сказав:

— Немає жодних чарівників.

— Але ж люди про них говорять. По всій Сивенні ширяться байки про них. Навколо них виникають цілі культу. Є якийсь дивний

зв'язок між цим і тими вашими земляками, які мріють про старі часи і верзуть усіякі нісенітниці про давнину та про те, що вони називають свободою і самостійністю. Зрештою, це може стати загрозою для держави.

Старий похитав головою.

— Навіщо ви мене про це питаєте? Ви відчули загрозу маленького бунту зі мною на чолі?

Ріос стенив плечима.

— Ні, аж ніяк. Хоча це не така вже й безглузда думка. Ваш батько колись був вигнанцем, а ви самі — шовіністом та патріотом. Із мого боку не дуже ввічливо про це нагадувати, проте від мене вимагають цього обставини справи. Але чи існує зараз якась змова? Бо я маю сумнів. За останні три покоління із Сивенни вибили саму думку про це.

Старий насилу відповів:

— Як господар, теж буду не дуже делікатним. Нагадаю вам, що колись намісник був про бездушних сивеннців такої самої думки, як і ви. За наказом цього намісника мій батько став жебраком-втікачем, брати — мучениками, а сестра вчинила самогубство. Але цей намісник потім вмер жажливою смертю від рук тих самих порабських покірних сивеннців.

— О так, тут ви майже зачепили те, про що я хотів сказати. Вже три роки, як загадкова смерть цього намісника не є для мене загадкою. В його особистій охороні служив один молодий солдат, що повадився доволі цікаво. Цим солдатом були ви, але гадаю, немає потреби наводити подробиці.

Барр залишився незворушним.

— Немає. Що ви пропонуєте?

— Щоб ви відповіли на мої запитання.

— Тільки без погроз. Я вже достатньо старий, щоб життя означало для мене надто багато.

— Мій дорогий сер, зараз важкі часи, — багатозначно сказав Ріос, — а ви маєте дітей та друзів. Маєте країну, заради якої ви у минулому урочисто виголошували промови про любов та відчайдушність. Заспокойтеся, якщо мені й треба буде застосувати проти вас силу, то не задля такого безглуздя, як ваша смерть.

Барр холодно спитав:

— Чого ви хочете?

Ріос заговорив, тримаючи в руці порожню чашку:

— Послухайте мене, патрицію. Зараз такі часи, коли найуспішніші солдати — це ті, які проводять урочисті шикуння у святкові дні біля імператорського палацу і супроводжують блискучі прогулянкові кораблі, що допроваджують його імператорську величність на літні планети. Я... невдаха. Я є невдахою у тридцять чотири роки, і залишатимуся ним далі. Бо, як бачите, я люблю битися.

Ось чому мене послали сюди. Я занадто неспокійний для двору. Я вибиваюся з їхнього етикету. Я викликаю роздратування в модників та королівських адміралів, але маю хист керувати людьми та кораблями, тому мене не легко позбутися. Тож Сивенна для мене є певним заміном. Це прикордонний світ, бунтівна та безплідна провінція. Вона розташована далеко — достатньо далеко, щоб задовольнити всіх.

І тому я байдикую. Тут немає бунтів, які потрібно придушувати, і прикордонні намісники наразі не повстають, принаймні відтоді, як славної пам'яті покійний батько його імператорської величності покарав Маунтеля Парамея, щоб іншим була наука.

— Сильний Імператор, — пробурмотів Барр.

— Так, і нам таких потрібно більше. Він мій господар, затямте це. Пам'ятайте, що я дбаю про його інтереси.

Барр безтурботно стенив плечима.

— Але як це стосується нашої розмови?

— Я продемонструю вам це двома словами. Чарівники, про яких я згадував, приходили здалеку, де мало зірок...

— Де мало зірок, — процитував Барр, — а між ними тече холодний космос.

— Це поезія? — насупився Ріос. Вірші видалися йому недоречними цієї миті. — Так чи так, вони з Периферії — з єдиного місця, де я можу вільно битися за славу Імператора.

— І в такий спосіб служити інтересам його імператорської величності і задовольнити власне прагнення узяти до рук зброю.

— Саме так. Але я повинен знати, з ким битимуся. І тут ви можете мені допомогти.

— Чому ви так вирішили?

Ріос неквапом їв тістечко.

— Бо протягом трьох років я відстежував кожен поголос, кожен міф, кожна дрібничка, що стосується чарівників. І з усього архіву інформації, який я зібрав, є лише два окремі факти, що узгоджуються між собою, а отже, є достеменними. Перший — це те, що

чарівники приходять з краю Галактики, що навпроти Сивенни. Другий — що ваш батько якось зустрів щонайсправжнісінького чарівника і розмовляв із ним.

Старий сивеннець дивився на нього незмигну, і Ріос продовжив:

— Вам краще розповісти мені все, що знаєте...

Барр задумливо відповів:

— Було би цікаво розповісти вам деякі речі. Це буде мій власний психоісторичний експеримент.

— Який експеримент?

— Психоісторичний. — На обличчі старого з'явилася неприємна посмішка. Потім він рішуче додав: — Краще випийте ще чаю. Розмова буде довгою.

Він вмовстився на м'яких подушках крісла. Світло від стін набуло відтінків рожевого та кольору слонової кістки, і навіть дещо злагіднило суворий профіль солдата.

Дуцем Барр почав:

— Мої знання — це результат двох принагідних факторів: я є сином свого батька і уродженцем цієї країни. Все почалося понад сорок років тому, невдовзі після великої різанини, коли мій батько був вигнанцем у лісах на півдні, а я — стрільцем в особистому флоті намісника. Це, до речі, той самий намісник, який наказав вчинити цю різанину, а згодом помер такою страхітливою смертю.

Барр похмуро усміхнувся і продовжив:

— Мій батько був патрицієм Імперії та сенатором Сивенни. Його звали Онум Барр.

Ріос нетерпляче втрутився:

— Я дуже добре знаю обставини його вигнання. Можете не вдаватися у подробиці.

Сивеннець проігнорував його слова і продовжив:

— Під час вигнання до нього прийшов мандрівник, купець із краю Галактики. Це був молодий чоловік, який говорив із дивним акцентом, нічого не знав про недавню історію Імперії і мав власне силове поле.

— Власне силове поле? — пильно глянув на нього Ріос. — Ви говорите дивовижні речі. Наскільки потужним має бути генератор, щоб він міг ущільнити поле до розмірів однієї людини? О Велика Галактико, та невже він возив із собою п'ятдесят тисяч міріатонн ядерного палива у маленькому візочку?

Барр тихо сказав:

— Це і є один із тих чарівників, про яких ви чуєте поголоси, історії та міфи. Цю славу нелегко заслужити. У нього не було із собою жодного генератора, який можна було би побачити, але й найважча зброя, яку ви здатні тримати в руках, не пробилла би це поле.

— Оце вся історія? То, може, ці чарівники постали з пустих бачок старого діда, виснаженого хворобами та засланням?

— Розповіді про чарівників поширювалися ще до мого батька, сер. А докази існують серйозні. Залишивши батька, цей купець, якого люди звать чарівником, відвідав техніка у місті, дорогу до якого йому показав мій батько, і там залишив генератор того самого силового поля. Цей генератор батько забрав собі, коли повернувся з вигнання після втрати кривавого намісника. Знадобилося багато часу, щоб його знайти... Цей генератор висить на стіні позаду вас, сер. Він не працює. Він працював лише перші два дні; але якщо ви глянете на нього, то зрозумієте, що ніхто в Імперії не проєктував нічого подібного.

Бел Ріос простягнув руку до пояса з металевого ланцюга, що висів на вигнутій стіні. Коли він торкнувся його і порушив крихітне силове поле, що тримало пояс на стіні, почувся тихий виляск. Увагу Ріоса привернув еліпсоїд на верхівці ланцюга. Він був завбільшки з волосський горіх.

— Це... — сказав Ріос.

— ...Був генератор, — докинув Барр, — але був. Тепер ми вже не здогадаємося, як він працює. Субелектронне дослідження засвідчило, що він був злитий як один шматок металу. І навіть найретельнішого дослідження дифракційних схем недостатньо, щоб розрізнити окремі частини, що існували до злиття.

— Тоді ваш доказ — це самі порожні слова, що не мають жодного конкретного підтвердження.

Барр знизав плечима.

— Ви вимагали в мене інформацію, погрожуючи силою. Якщо ви вирішили поставитися до неї скептично, то що мені до цього? Ви хочете, щоб я нічого не розповідав?

— Кажіть далі! — гостро сказав генерал.

— Після смерті батька я продовжив його дослідження, а ще посприяло те, про що я згадував — Гарі Селдон знав про Сивенну.

— А хто такий Гарі Селдон?

— То був науковець за часів Імператора Далубена IV. Він був психоісториком — останнім і найвидатнішим із них усіх. Якось він

навідався у Сивенну, коли вона була великим центром торгівлі і мала розвинуті мистецтво та науку.

— Гм, — кисло пробурмотів Ріос, — цікаво, чи є хоч одна занепада планета, де не розповідали б, що у старі часи тут було безмежне багатство?

— Я кажу про часи, які були два століття тому, коли Імператор ще правив навіть найвіддаленішими зірками. Коли Сивенна ще була внутрішнім світом, а не напівварварською прикордонною провінцією. У ті часи Селдон передбачив занепад Імперії і, зрештою, варваризацію всієї Галактики.

Ріос раптом засміявся.

— Що передбачив? Виходить, його передбачення неправдиві, шановний вчений. Гадаю, ви саме так себе називаєте. Та зараз Імперія є могутнішою, ніж тисячу років тому. Ваші старечі очі втомилися від похмурого кордону. Навідайтеся якимось до внутрішніх світів, поцікавтеся, як вирує життя у центрі.

Старий понуро похитав головою.

— Зв'язки обриваються спочатку на околицях. Має минути певний час, перш ніж занепад досягне центру. А помітний, очевидний для всіх розпад настане приблизно через п'ятнадцять століть.

— Отже, цей Селдон передбачив, що в усій Галактиці запанує варварство, — добродушно сказав Ріос. — І що буде тоді, га?

— Тому він заснував дві Фундації на протилежних кінцях Галактики — Фундації з найкращих, наймолодших та найсильніших, щоб вони розмножувалися, зростали та розвивалися. Він ретельно обирає планети, де їх можна розмістити; так само, як і час та оточення. Все було влаштовано так, щоб у майбутньому за незмінними психоісторичними розрахунками відбулася їхня рання ізоляція від основного тіла Імперії і їхнє поступове перетворення на зародки Другої Галактичної Імперії, а неминучий період варварського міжцарів'я скоротився з тридцяти тисяч років лише до однієї тисячі.

— І звідки ви про все це довідалися? Схоже, ви знаєте все до найменших дрібниць.

— Не знаю й ніколи не знав, — стримано відповів патрицій. — Усе це, докладаючи чималих зусиль, по крихті зібрав мій батько і трохи доповнив я сам. Основа цієї історії дещо непереконалива і надбудова була вигадана, щоб заповнити величезні прогалини. Але я переконаний, що по суті все достеменно.

— Вас легко переконати.

— Хіба? На це пішло сорок років досліджень.

— Гм. Я міг би вирішити це питання за сорок днів. Справді, мені слід це зробити. Тільки інакшим чином.

— І як ви це зробите?

— Дуже просто. Стану мандрівником, знайду цю Фундацію, про яку ви кажете, і побачу її на власні очі. Кажете, що їх дві?

— Записи свідчать про дві. Знайдені докази підтверджують існування лише однієї, що цілком зрозуміло, бо друга перебуває на іншому кінці довгої осі Галактики.

— Ну що ж, відвідаємо найближчу. — Генерал підвівся, поправляючи ремінь.

— Ви знаєте, куди летіти? — спитав Барр.

— Орієнтовно. У записах колишнього намісника, того, якого ви успішно вбили, є підозрілі розповіді про далеких варварів. Насправді він видав одну зі своїх дочок заміж за варварського принца. Я розшукаю шлях.

Він простягнув руку.

— Дякую вам за гостинність.

Дуцем Барр торкнувся його руки самими пальцями і церемонно вклонився.

— Ваш візит був для мене великою честю.

— Що ж стосується інформації, яку ви мені дали, — продовжив Бел Ріос, — я поміркую, як вам віддячити, коли повернуся...

Дуцем Барр покійно провів гостя до дверей і тихо сказав услід наземній автівці, що вже рушила:

— Якщо повернетесь...

ФУНДАЦІЯ — ...Через сорок років після розширення на Фундацію чигала загроза з боку Рюса. Легендарні часи Гардіна та Меллоу минули, а разом із ними — і певна сміливість та рішучість...

Галактична енциклопедія

2. Чарівники

У кімнаті, розташованій у такому місці, куди не міг потрапити ніхто сторонній, було четверо чоловіків. Вони обмінялися швидкими по-зирками, а потім повсідалися навколо столу, що стояв між ними. На ньому стояли чотири пляшки і стільки ж повних склянок, але ніхто їх не чіпав.

Потім чоловік, який сидів найближче до дверей, простягнув руку і почав стукати пальцями по столу, вибиваючи повільний безглуздий ритм.

Він сказав:

— То що, так і будете сидіти й вагатися? Чи не все одно, хто перший говоритиме?

— Тоді кажи ти, — сказав здоровезний чолов'яга, який сидів навпроти, — ти той, кого це має турбувати найбільше.

Сеннетт Форелл безгучно захихотів.

— Це тому, що ви думаєте, ніби я найбагатший. Ну..., або очікуєте від мене, що я продовжу, оскільки вже почав. Гадаю, ви не забули, що саме мій Торговий Флот захопив їхній розвідувальний корабель.

— У вас найкращий флот, — сказав третій, — і найкращі пілоти, тобто це означає, що ви найбагатший. Це був страшний ризик, і для когось із нас він міг бути ще більшим.

Сеннетт Форелл знову пирхнув.

— Вміння ризикувати я успадкував від свого батька. Зрештою, вирішальним в управлінні ризиком є те, що його виправдовує. І якщо вже мова про це, зверніть увагу на той факт, що ворожий корабель був ізольований та захоплений без втрат для нас і до того, як встиг попередити інших.

Про те, що цей Форелл був далеким родичем покійного великого Гобера Меллоу, знали в усій Фундації. Так само спокійно ставилися до того, що він був позашлюбним сином Меллоу.

Четвертий чоловік крадькома кліпав очима. З його тонких губ вивозли слова:

— У нас немає приводів для триумфу через це захоплення маленьких кораблів. Швидше за все, воно тільки розгніває цього молодика.

— Гадаєте, йому потрібні приводи? — зневажливо докинув Форелл.

— Саме так. А цей випадок може заощадити йому час на пошук таких приводів. — Четвертий чоловік говорив повільно: — Гобер Меллоу діяв інакше. І Сальвор Гардін теж. Вони не перешкождали іншим ставати на непевний шлях насильства, а самі в цей час маневрували впевнено і спокійно.

Форелл знизав плечима.

— Цей корабель довів свою цінність. Нас привабила його дешевизна, і ми продали його з прибутком для себе. — У його словах лунало задоволення вродженого торговця. Він продовжив: — Цей молодик — зі старої Імперії.

— Ми це знали, — роздратовано сказав здоровезний чолов'яга.

— Ми це підозрювали, — м'яко виправив його Форелл. — Якщо людина прилітає до нас із кораблями й багатством, пропонує дружити й торгувати, єдина розумна рада — не налаштувати її проти себе, доки ми не впевнимся, що це маскування під личиною прибутку — несправжнє. А от тепер...

У голосі третього чоловіка почулося ледь відчутне скиглення:

— Ми могли би бути ще обережнішими. Варто спочатку все з'ясувати. З'ясувати, перш ніж дозволити йому піти. Це було б посправжньому мудро.

— Завершимо цю дискусію, — сказав Форелл і махнув рукою.

— Уряд занадто м'який, — сказав третій чоловік. — Мер — ідіот.

Четвертий чоловік глянув на інших трьох і витягнув із рота недопалок. Він недбало кинув його в отвір праворуч, де той зник, зі слабким спалахом розлетівшись на шматочки.

Він із сарказмом сказав:

— Я вірю, що джентльмен, який говорив переді мною, говорив так лише за звичкою. Тут ми можемо собі дозволити нагадати, що уряд — це ми.

Усі забурмотіли, погоджуючись із ним.

Четвертий чоловік утупився своїми маленькими очима в стіл.

— Тому облишмо урядову політику у спокої. Цей молодик..., цей чужинець, міг бути потенційним покупцем. Бувало й таке. Всі троє

з вас намагалися порозумітися з ним і вмовити укласти контракт на продаж товарів. У нас була угода — джентльменська угода — не робити цього, але ви намагалися.

— І ви теж, — огризнувся другий чоловік.

— Знаю, — спокійно відповів четвертий.

— Тому забудьмо про те, що нам слід було робити раніше, — не терпляче урвав їх Форелл, — і подумаймо, як бути зараз. Навіть тоді, якби ми ув'язнили його чи вбили, до чого б це призвело? Ми навіть зараз не впевнені у його намірах, а якщо й подумати про найгірший варіант, ми не змогли би знищити Імперію, позбавивши життя одну людину. Можливо, десь чатував імперський флот, який рушив би на нас, якби той не повернувся.

— Справді, — погодився четвертий. — А тепер скажіть, що ви маєте із захопленого корабля? Я занадто старий для цих теренів.

— Для цього вистачить кількох слів, — похмуро відповів Форелл. — Він імперський генерал або щось подібне. Це молодий чоловік, який довів свій талант полководця — так мені сказали — і є кумиром для своїх людей. У нього доволі романтична кар'єра. Історії, які вони про нього розповідають, без сумніву, наполовину вигадані, але навіть це робить його людиною, гідною захоплення.

— Що за «вони»? — вимогливо запитав другий.

— Екіпаж захопленого корабля. Слухайте, в мене є усі їхні свідчення, записані на мікроплівку і сховані у безпечному місці. Пізніше, якщо захочете, можете подивитися. Або й самі поговорить із цими людьми, якщо вважаєте за потрібне.

— Як ви це з них витягли? Звідки знаєте, що вони кажуть правду? Форелл насупився.

— Я був з ними не надто чемний, любий сер. Я бив їх, вгатив у них наркотики і немилосердно використовував зонд. Вони заговорили. Можете їм вірити.

— За старих часів, — раптом незрозуміло до чого сказав третій, — використовували б суто психологічні методи. Безболісні, самі розумієте, але дуже точні. Жодних шансів на обман.

— Ну, за старих часів багато чого було, — сухо сказав Форелл. — Однак тепер — нові часи.

— Але, — сказав четвертий, — що ж він тут хоче, цей генерал, цей романтичний диво-чоловік? — у його голосі відчувалася осоружна впертість.

Форелл гостро глянув на нього.

— Гадаєте, він розкриває своїй команді подробиці державної політики? Вони нічого не знають. Будьте певні, з них нічого витягнути не вдалося, а я намагався, присягаюся Галактикою.

— І це змушує нас...

— Певна річ, це змушує нас робити власні висновки. — Пальці Форелла знову тихо застукотіли по столу. — Цей молодий чоловік є військовим лідером Імперії, однак він вдавав із себе якогось князька з розсіяних зірок у закутку Периферії. Вже один цей факт мав би переконати нас, що його справжні мотиви не принесли б йому жодної користі, якби ми про них дізналися. Поєднайте природу його професії з тим фактом, що Імперія вже субсидіювала один напад на нас за часів мого батька, і перспективи вимальовуються загрозливі. Той перший напад не вдався. Сумніваюся, що Імперія має нас за це любити.

— Але те, що ви знайшли, — обережно спитав четвертий, — не дозволяє сказати це напевно? Ви нічого не приховуєте?

Форелл спокійно відповів:

— Я не можу нічого приховувати. З цієї миті про ділову конкуренцію не може бути й мови. Нам вже нав'язали єдність.

— Патріотизм? — насмішкувато пропищав третій.

— До дідька патріотизм, — спокійно відповів Форелл. — Ви думаете, я віддам хоч дві хмарки атомного саява за майбутнє Другої Імперії? Чи ризикну бодай однією торговою місією, щоб полегшити її шлях? Але невже ви вважаєте, що вторгнення Імперії допоможе моему чи вашому бізнесу? Якщо Імперія переможе, сюди злетяться цілі зграї гайвороння, що жадатимуть скористатися плодами перемоги.

— І цими плодами будемо ми, — сухо додав четвертий.

Раптом заговорив другий чоловік, посунувшись на стільці так, що той аж рипнув під його вагою:

— Але до чого ці розмови? Імперія не може перемогти, чи не так? Є гарантія Селдона, що ми зрештою створимо Другу Імперію. Це лише інша криза. До цього їх було вже три.

— Так, інша криза! — розмірковував Форелл. — Але що стосується перших двох, був Сальвор Гардін, який вів нас; у третій — Гобер Меллоу. А тепер кого ми маємо?

Він похмуро глянув на інших і продовжив:

— Закони психоісторії Селдона, на які так зручно покладатися, ймовірно, мають одну важливу змінну величину — певну ініціативу

з боку самого народу Фундації. Його закони допомагають тим, хто допомагає собі сам.

— Є й інше прислів'я, — сказав третій. — Час створює людину.

— Не можна поклатися лише на це, — пробурчав Форелл. — Отже, я вважаю, що треба діяти так. Якщо це четверта криза, то Селдон її передбачив. Якщо він її передбачив, то її можна подолати, а отже, має бути спосіб, як це зробити.

— Зараз Імперія сильніша за нас. І завжди такою була, але це перший раз, коли ми зіткнулися з небезпекою її прямого нападу, і тому її сила стає ще загрозливішою. Якщо її можна перемогти, то як і у попередніх кризах, це має бути інакший метод, аніж просте застосування сили. Ми мусимо виявити ахіллесову п'яту нашого ворога і завдати йому удару саме туди.

— І що ж це за ахіллесова п'ята? — спитав четвертий. — Ви прагнете висунути якусь теорію?

— Ні. Я ось до чого веду. Наші великі лідери в минулому завжди бачили слабкі місця ворогів і цілилися саме туди. Але зараз...

У його голосі прозвучала безпорадність, і якусь мить ніхто не наважувався докинути свій коментар.

Потім четвертий сказав:

— Нам потрібні шпигуни.

Форелл повернувся до нього.

— Слушно! Я не знаю, коли нападе Імперія. У нас може бути час.

— Гобер Меллоу сам літав до імперських володінь, — натякнув другий чоловік.

Але Форелл похитав головою.

— Насправді не зовсім так. Всі ми вже не юні і занепали на силах через цю бюрократію та адміністративні справи. Нам потрібна молодь.

— Незалежні торговці? — спитав четвертий.

Форелл кивнув і прошепотів:

— Якщо ми ще маємо час...

3. «Мертва рука»

Коли увійшов помічник, Бел Ріос покинув роздратовано міряти кроками кімнату і з надією глянув на нього:

— Є щось про «Зірочку»?

— Жодної звістки. Розвідувальна група обнишпорила весь космос, але прилади нічого не виявили. Командир Юм повідомив, що флот готовий негайно напасти й помститися за них.

Генерал похитав головою.

— Ні, не за патрульний корабель. Ще рано. Скажіть йому подвоїти... Зачекайте! Я напишу повідомлення. Зашифруєте і надішлете прихованим каналом.

Говорячи це, він черкнув текст на папірці і вручив офіцерові.

— Сивеннець ще не прибув?

— Ще ні.

— Добре, простежте, щоб його привели сюди, щойно він з'явиться.

Помічник рішуче віддав честь і пішов. Ріос знову почав кружляти кімнатою.

Коли двері відчинилися вдруге, на порозі стояв Дуцем Барр. Крокуючи за помічником, він повільно зайшов до яскравої кімнати, стелю якої прикрашала голографічна модель Галактики, у центрі якої стояв Бел Ріос у польовій формі.

— Добрий день, патрицію! — Генерал ногою посунув стілець і жестом наказав помічнику йти, додавши: — Ці двері мають залишатися зачиненими, доки я їх сам не відчиню.

Він стояв перед сивенцем, розставивши ноги і заклавши руки за спину, і балансував, повільно розгойдуючись на п'ятах.

А потім раптово додав:

— Патрицію, ви вірний підданий Імператора?

Барр, який досі байдуже мовчав, насупився й ухильно відповів:

— У мене немає жодних підстав любити імперську владу.

— Але ж це зовсім не означає, що ви стали б зрадником.

— Це так. Але не бути зрадником ще не означає мати намір стати активним помічником.

— Зазвичай це саме так. Але якщо ви відмовитеся допомогти нам у цій справі, — неквапливо сказав Ріос, — це буде вважатися зрадою і ставлення до вас буде відповідне.

Барр спохмурнів.

— Залиште ці словесні кийки для своїх підлеглих. Мені буде достатньо простої фрази про ваші бажання й потреби.

Ріос сів, схрестивши ноги.

— Барре, у нас була з вами дискусія півроку тому.

— Про ваших чарівників?

— Так. Ви пам'ятаєте, що я намірявся тоді зробити.

Барр кивнув. Його руки безсило лежали на колінах.

— Ви збиралися навідатися до їхніх кубел, і ці чотири місяці були у від'їзді. Ви їх знайшли?

— Знайшов? Так, я це зробив, — застогнав Ріос. Він говорив, стиснувши губи. Здавалося, він ледь стримується, щоб не заскреготіти зубами. — Патрицію, вони не чарівники, вони дияволи. Вони так само незмірно далекі від релігії, як зовнішні галактики від нас. Тільки уявіть собі! Це світ завбільшки з носовичок, із ніготь; із такими дрібними ресурсами, малою енергією та геть мікроскопічним населенням, що й на найвідсталіші забрьохані префектури Темних Зірок не вистачить. Але попри це там настільки гордий та амбітний народ, що поволі та систематично втілює мрію про правління Галактикою.

Та вони настільки впевнені у собі, що навіть не поспішають, рухаються спокійно, флегматично, бо їм потрібні століття. Вони неквапливо ковтають цілі світи, проповзають крізь зоряні системи ліниво та самовдоволено.

І вони успішні. Немає нікого, хто зупинив би їх. Вони створили мерзенну торгову спільноту, що сягає своїми мацаками в інші системи далі, ніж наважуються зайти їхні іграшкові кораблі. Їхні торгівці — так себе називають їхні агенти — пробираються на багато парсеків.

Дуцем Барр спинив цей вир гніву.

— Де в цій інформації правда, а де лише ваша лють?

Солдат перевів подих і заспокоївся.

— Мене не засліплює лють. Скажу вам, я був у світах, що ближчі до Сивенни, ніж до Фундації, і там Імперія вже стала далеким міфом, а торгівці — живою правдою. Нас самих помилково визнали за торгівців.

— Це вам представники самої Фундації сказали про те, що вони прагнуть правити Галактикою?

— Сказали? — Ріос знову розлютився. — Та річ не в тому, що мені сказали. Чинovníки нічого не кажуть. Вони говорять виключно

про бізнес. Але я спілкувався зі звичайними людьми. Я збагнув ідеї простолюду, їхню доктрину «явного призначення»¹, їхню непохитну віру у велике майбутнє. Такі речі не замаскуєш; цей загальний оптимізм вони навіть не намагаються стримувати.

Сивенець не приховував свого задоволення.

— Ви можете помітити, що досі все доволі точно збігалося з тією реконструкцією подій, яку мені вдалося відтворити на основі незначних даних.

— Безумовно, — ядуче відповів Ріос, — слід віддати належне вашим аналітичним здібностям. Як і щирим та самовпевненим коментарям про зростання небезпеки для володінь його імператорської величності.

Барр байдуже знизав плечима, і раптом Ріос нахилився вперед, схопив старого за плечі і з неочікуваною лагідністю глянув йому в очі.

— Годі вам, патрицію. Я не маю ані найменшого бажання поводитися як варвар. Якщо йдеться про мене, я вважаю, що ворожість Сивенни до Імперії — це жахливий тягар, і я зробив би геть усе, щоб його позбутися. Але я займаюся військом і не можу втручатися у цивільні справи. Це відразу ж призведе до мого відкликання, і від мене не буде жодної користі. Ви це розумієте? Звісно, розумієте. Тоді — суто між нами — за злodianня сорокарічної давності ви помстилися тому, хто їх вчинив, і годі про це. Мені потрібна ваша допомога. Я відверто це визнаю.

У його голосі звучало наполегливе прохання, але Дуцем Барр заперечно похитав головою.

У голосі Ріоса чулося благання:

— Ви не розумієте, патрицію, і я відчуваю, що не зможу вас умовити. Я не здатен вас переконати. Це ви науковець, а не я. Але от що я мушу вам сказати. Хай би що ви думали про Імперію, ви визнаєте її великі заслуги. Її збройні сили скоюють певні злочини, але загалом вони є захисниками миру та цивілізації. Саме імперський флот створив *Pax Imperium*², що тисячоліттями правив усією

¹ Тут автор проводить паралель з доктриною «явного призначення» (Manifest Destiny), що виправдовувала американську експансію XIX ст.

² Імперський мир (лат.). Тут автор проводить аналогію з *Pax Romana* («римським миром») — мирним періодом в історії Римської імперії, що зазвичай датується 29 р. до н. е. — 180 р. н. е.

Галактикою. Порівняйте тисячоліття миру під зорельотом та сонцем Імперії з тисячоліттями міжзоряної анархії, що панувала до цього. Пригадайте війни та руйнування тих старих часів і скажіть мені, хіба не варто зберегти Імперію попри всі її недоліки?

— Згадайте, — напірав він далі із притиском, — про те, як збідніла околиця Галактики, відокремившись і здобувши незалежність, і спитайте себе, чи готові ви заради дрібної помсти послабити Сивенну, перетворивши її з провінції під захистом могутнього флоту на дикунський світ у варварській Галактиці, що роздробилася на незалежні утворення та загрузла у загальній деградації й злиднях.

— Невже все так швидко погіршилося? — пробурмотів сивеннець.

— Ні, — зізнався Ріос. — Ми з вами проживемо у безпеці, навіть якби жили вчетверо довше. Але я потерпаю за Імперію, за яку боюся; за військову традицію, яка вкрай для мене важлива, та я не здатен вам цього пояснити. Це військова традиція, що спирається на імперські установи, яким я служу.

— Ви вдаєтеся до містики, а мені завжди було важко збагнути містицизм іншої людини.

— Це неважливо. Ви розумієте небезпеку цієї Фундації.

— Так, це ж я вас запевняв у цьому, перш ніж ви попрямували за межі Сивенни.

— Тоді ви розумієте, що її потрібно знищити в зародку, поки не пізно. Ви знали про цю Фундацію, перш ніж про неї почули інші. Ви розумієтеся на цьому більше, ніж будь-хто інший в Імперії. Можливо, вам відомо, як їх найкраще атакувати, або ви зможете попередити мене про їхні контрзаходи. Годі вам, ставаймо пліч-о-пліч.

Дуцем Барр підвівся і рішуче відповів:

— Моя допомога не матиме жодного сенсу. Тому я позбавлю вас від неї, незважаючи на ваші наполегливі вимоги.

— Я сам оцінюватиму, матиме вона сенс чи ні.

— Я не жартую. Усієї могутності Імперії не вистачить, щоб розчавити цей карликовий світ.

— Чому? — Очі Ріоса зблиснули люттю. — Ні, нікуди не йдять. Я скажу вам, коли прийде час. Чому? Якщо гадаєте, що я недооцінюю свого нового ворога, ви помиляєтеся. Патрицію, — неохоче сказав він, — я втратив один зі своїх кораблів на зворотному шляху. В мене немає доказів, що він потрапив до рук Фундації, але відтоді його так і не знайшли, і якщо це був нещасний випадок, його кістяк мали б виявити на маршруті, яким ми тоді прямували. Це

Про автора

Айзек Азімов розпочав свою серію романів «Фундація», коли йому було 21, не усвідомлюючи, що її будуть вважати наріжним каменем наукової фантастики. Під час своєї легендарної кар'єри Азімов написав понад 470 книг на різні теми, включно з науковими дослідженнями, однак найбільшу популярність та нагороди йому принесли науково-фантастичні саги, у тому числі серії «Робот», «Імперія», «Фундація». Названий Американською асоціацією письменників-фантастів гросмейстером наукової фантастики, майже п'ять десятиліть Азімов працював для своїх читачів. Він помер у квітні 1992 року на 73 році життя.

* * *

Серія романів Айзека Азімова «Фундація» — один із найбільших шедеврів наукової фантастики. Вони ведуть хроніку боротьби сміливої групи чоловіків та жінок за збереження людства всупереч невблаганній волі сил темряви та насильства, неперевірено поєднавши цікавий сюжет, сміливі ідеї та неозору картину світу.

Літературно-художнє видання

АЗІМОВ Айзек
Фундація та Імперія

Роман

Керівник проекту *М. Г. Шакура*
Відповідальний за випуск *О. В. Стратілат*
Редактор *Г. Б. Федяй*
Художній редактор *А. В. Ачкасова*
Технічний редактор *В. Г. Євлахов*
Коректор *І. В. Буц*

Підписано до друку 03.08.2017. Формат 84x108/32.
Друк офсетний. Гарнітура «FranklinGothicBookITC». Ум. друк. арк. 11,76.
Наклад 4000 пр. Зам. № .

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: cop@bookclub.ua

Віддруковано з готових діапозитивів на ПП «ЮНІСОФТ»
Свідоцтво ДК №3461 від 14.04.2009 р.
www.unisoft.ua
61036, м. Харків, вул. Морозова, 13Б

• за телефонами довідкової служби
(050) 113-93-93 (МТС); (093) 170-03-93 (life);
(067) 332-93-93 (Київстар); (057) 783-88-88

• на сайті Клубу: www.bookclub.ua
• у мережі фірмових магазинів
див. адреси на сайті Клубу або за QR-кодом

Надсилається безоплатний каталог

Запрошуємо до співпраці авторів
e-mail: publish@bookclub.ua

**Запрошуємо до співпраці художників,
перекладачів, редакторів**
e-mail: editor@bookclub.ua

**Для гуртових
клієнтів**

Харків

тел./факс +38(057)703-44-57
e-mail: trade@bookclub.ua
www.trade.bookclub.ua

Київ

тел./факс +38(067)575-27-55
e-mail: kyiv@bookclub.ua

Одеса

тел./факс +38(067)572-44-28
e-mail: odessa@bookclub.ua

Азімов А.

A35 Фундація та Імперія : роман / Айзек Азімов ; пер. з англ.
Р. Клочка. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного До-
звілля», 2017. — 224 с.

ISBN 978-617-12-3835-0

ISBN 978-0-553-29337-1 (англ.)

Керуючись настановами батька-засновника, легендарного психоістори-
ка Гарі Селдона, та використовуючи переваги науки й технологій, Фундація
подолала жадібність і варварство сусідніх войовничих планет. Але тепер
вона мусить протистояти Імперії, що навіть у передсмертній агонії досі най-
могутніша в усій Галактиці. Коли амбітний генерал, який вирішив відновити
велич Імперії, спрямовує грізний флот на Фундацію, єдиною надією малень-
кої планети науковців залишаються пророцтва Гарі Селдона.

УДК 821.111(73)

ББК 84(7Спо)

Айзек Азімов

ФУНДАЦІЯ

Крізь морок варварства — до цивілізації

Галактична Імперія перебуває на шляху до свого занепаду. Попереду тисячоліття варварства і війн. Уникнути цього страхіття неможливо, але є шанс скоротити період руїни. Психоісторик Гарі Селдон знає, як це зробити. Саме він переконує імператора створити Фундацію — скарбницю надбань людства, з якої розпочнеться народження нової величної імперії. План Селдона спрацьовує, проте жага до влади і грошей стає перепорою в розвитку суспільства. Чи вдасться наступникам ученого скерувати рух історії в потрібному напрямку?